

CỤ PHÓ BẢNG NGUYỄN SINH SẮC

NHỮNG NĂM THÁNG SỐNG Ở NAM KỲ

TS. Nguyễn Văn Thủy¹

Cụ Nguyễn Sinh Sắc tự Nguyễn Sinh Huy, sinh năm 1862, cha là Nguyễn Sinh Nhậm và mẹ là Hà Thị Hy trong một gia đình nông dân ở làng Kim Liên, huyện Nam Đàn, tỉnh Nghệ An. Lên 3 tuổi mồ côi cha, 4 tuổi mồ côi mẹ, sống nhờ vào người anh cùng cha khác mẹ, tuy nhỏ tuổi nhưng phải tham gia lao động với gia đình, ngoài giờ học phải đi chăn bò, cắt cỏ. Nhưng nhờ sự thông minh sáng dạ, chăm học, chăm làm nên ông tú Hoàng Xuân Đường đem lòng yêu mến nhận làm con đưa về nhà nuôi dạy nên người.

Ông tú Hoàng Xuân Đường là một nhà nho đức độ, có lòng nhân hậu, sống bằng nghề dạy học, có tâm huyết với cảnh nước mất nhà tan của dân tộc. Nguyễn Sinh Sắc đã ảnh hưởng sâu sắc đến người thầy vừa là cha nuôi, vừa là cha vợ. Khi ông Đường tuổi già sức yếu, Nguyễn Sinh Sắc đã thay người dạy học, gánh vác mọi trách nhiệm gia đình. Vừa dạy học, vừa trau dồi kiến thức, năm 1901 cụ đỗ Phó bảng nhưng không muốn ra làm quan, chỉ yêu nghề dạy học. Trước sự thúc ép của triều đình, năm 1906, cụ phải ra làm quan, đau lòng trước cảnh nước mất nhà tan, căm ghét bọn thực dân xâm lược, bọn quan lại hách dịch và bệnh vực người nghèo khổ nên chúng cách chức cụ năm 1910. Từ đó cụ vào Nam sống cuộc sống giản dị, áo quần chỉ 2 bộ, không tài sản, sống nay đây mai đó trong các ngôi chùa để dạy học, làm thuốc chữa bệnh cho những người dân lao động nghèo khổ, sống gần gũi với người dân lao động nên người dân rất yêu mến và luôn nhắc về ông với tên gọi thân thương “Thầy Huế” với tình cảm sâu đậm.

Trên đường vào Nam cụ ghé Phan Thiết để tìm con là Nguyễn Tất Thành nhưng không gặp mà biết được tin Phan Châu Trinh đang ở Mỹ Tho chờ sang Pháp, khi không gặp được con lại nhận nguồn tin trên, Nguyễn Sinh Huy vào Sài Gòn ngay. Trong bức điện số 8505, ngày 14-3-1911 của Khâm sứ

¹ Hội Khoa học Lịch sử Bình Dương.

Trung kỳ gửi cho Thông đốc Nam kỳ, ghi rõ: “ Nguyễn Sinh Huy được phát hiện đã lên thuyền ngày 26-2-1911 để gặp con trai Nguyễn Tất Thành và bàn bạc với Phan Châu Trinh”². Như vậy cụ Nguyễn Sinh Huy đã cùng con là Nguyễn Tất Thành đến gặp Phan Châu Trinh tại Mỹ Tho, trước khi Phan Châu Trinh sang Pháp ngày 01-4-1911. Sau đó Nguyễn Tất Thành với sự giúp đỡ của cụ Trinh đã lên tàu sang Pháp (05-6-1911). Chắc chắn là trước khi xuống tàu, hai cha con cụ Huy có quy ước địa chỉ để liên lạc. Nên ngày 09/11/1911 cụ đến bưu điện Sài Gòn nhận 15 đồng do Nguyễn Tất Thành gửi.³ Từ đó cụ vẫn ở Sài Gòn trong các chùa Linh Sơn, chùa Sắc Tứ Từ Ân, hàng ngày làm nghề xem mạch bốc thuốc và không liên lạc với con vì ngày 15-12-1912, từ New York (Mỹ) Nguyễn Tất Thành gửi thư cho Khâm sứ Trung kỳ nhờ cho biết về tình hình và địa chỉ của cha mình.

Năm 1913, cụ được người thừa hành chủ đồn điền Pháp là Lê Bá Cử thuê làm cai phu ở đồn điền Lộc Ninh- Thủ Dầu Một được 6 tháng. Bọn mật thám Pháp đã theo dõi và bắt giữ cụ tại Lộc Ninh với lý do có ý định vượt biên sang Campuchia (theo công văn trả lời của mật thám Thủ Dầu Một gửi Thông đốc Nam Kỳ, phiếu số 2056, ngày 11/8/1915, là cụ Sắc đã rời Lộc Ninh trước đó vài năm).⁴ Đến ngày 16-4-1915, từ nước Anh, Nguyễn Tất Thành lại viết thư cho Toàn quyền Đông Dương, qua lãnh sự Anh ở Sài Gòn nhờ chuyển giúp cho cha mình vì 3 lần gửi phiếu nhận tiền nhưng cha chỉ có nhận 1 lần. Và đây có thể là bức thư sau cùng.

Năm 1914, từ Sài Gòn cụ đi Long Xuyên, vượt biên sang Campuchia để gặp Lương Ngọc Quyến và đến ở Phnôm Pênh trong một thời gian một năm.⁵ Sau đó về Sài Gòn.

Năm 1917, cụ đến nhà Diệp Văn Chương ở Gò Vấp (Sài Gòn) và về Cao Lãnh tiếp tục làm thuốc, dạy học cho đến năm 1919. Trong thời gian này

² Nguyễn Hữu Hiếu (2005), Nguyễn Sinh Huy chân dung một nhà nho, tr.109, HKHLS Đồng Tháp .

³ Nguyễn Hữu Hiếu, *góp phần tìm hiểu hành trạng cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Huy*, tr.7 Hội KHLB Bình Dương, số 16 (12-2009).

⁴ Trần Thanh Đạm, *Cụ Nguyễn Sinh Sắc, nhà hiền triết, bậc chí sĩ yêu nước*, HKHLS Bình Dương số 16(12-2009)

⁵ Nguyễn Hữu Hiếu (2005), Nguyễn Sinh Huy chân dung một nhà nho, tr.140, HKHLS Đồng Tháp

chắc chắn cụ đã biết Nguyễn Tất Thành đang hoạt động yêu nước ở Pháp với tên gọi Nguyễn Ái Quốc.

Từ năm 1920 khi biết những thông tin Nguyễn Tất Thành hoạt động yêu nước ở Pháp đã làm cụ phấn chấn và tích cực hoạt động yêu nước theo cách riêng của mình.

Năm 1922, ở chùa Sùng Phước- Phnom-Pênh cụ được “ cấp bản chứng chỉ công nhận tín đồ Nhật Sắc tức Thiện Thành được công nhận là môn đồ của phái Phật giáo Lâm tế. Nhằm ngày mùng 2-7 năm Nhâm Tuất (ngày 24/8/1922) giữa buổi trưa”⁶.

Năm 1923 do mật thám Pháp theo dõi, cụ từ Thủ Đức đi đến nhà của Gaston và Lê Đức ở Thủ Dầu Một và từ đây cụ đến ở chùa Hội Khánh. Thời gian này cụ được thực dân Pháp lập hồ sơ theo dõi với bí số A11377. Qua hồ sơ lưu trữ của Sở Mật thám Đông Dương cho biết: ngày 30-11-1923, cụ Sắc từ nhà Ba Tiêu tại Sài Gòn ra đi. Ngày 09-12-1923, cụ sẽ tập trung ở thị xã Thủ Dầu Một chuẩn bị Vượt biên nhưng sự việc không thành và tại chùa Hội Khánh cụ thành Hội Danh dự cùng với 2 vị: nhà sư trụ trì chùa Hội Khánh Thích Từ Văn và nhà nho Phan Đình Viện.⁷ Hoạt động của Hội là truyền bá phổ biến tinh thần yêu nước qua các buổi thuyết pháp, giảng đạo mở lớp dạy chữ nho, khám bệnh phát thuốc và đẩy mạnh phong trào chấn hưng Phật giáo, bảo vệ văn hóa dân tộc.

Khoảng tháng 9-1926, ông Lê Mạnh Trinh từ Sài Gòn lên thăm cụ Sắc ở tiệm thuốc bắc người Hoa hiệu Phúc Sinh Đường (Thủ Dầu Một), thường ngày kê thuốc cho bệnh nhân. Hàng tháng cụ được trả công 3 đồng (tiền ngân hàng Đông Dương thời Pháp). Và ông Trinh cho biết sẽ sang học trường Chính trị Quảng Châu, thầy giáo là Nguyễn Ái Quốc, cụ Sắc có nói “ nếu cháu gặp Quốc thì nói bác vẫn khỏe đừng lo, cứ cố gắng làm việc “ Trung với nước

⁶ Nguyễn Hữu Hiếu, *Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc và mối quan hệ với phong trào Chấn hưng Phật giáo ở Nam Kỳ*, tr.36, Hội KHLS Bình Dương, số 16 (12-2009).

⁷ Hội viên Danh dự còn biết được khoảng 10 người: Nhà sư Thích Trí Trấn (Trưởng Ban trị sự Sông Bé (1975-1995), nhà sư Từ Tâm hy sinh ở Côn Đảo (1940), Thích Thới Lạc trụ trì chùa Long Khánh (Tân Phước Khánh), Sáu Quang, Bí thư chi bộ xã Tương Bình Hiệp (1979), thầy thuốc bắc Nguyễn Văn Sĩ, Tư Hoàng, thầy Ký Cội (xã Tương Bình Hiệp và Tân An...

là hiếu với Bác”. Chúc cháu đi cố gắng.”⁸ Sau đó cụ bị nhà cầm quyền nghi ngờ làm chính trị và bắt tạm giam 3 ngày ở khám đường Thủ Dầu Một, khi được thả cụ rời khỏi chùa Hội Khánh.

Vào đầu năm 1927, cụ giả danh làm vị cao tăng chùa Từ Đàm- Huế và xuống chùa Tiên Linh (Mỏ Cày, Bến Tre) cùng ông Trần Hữu Chương đảng viên Tân Việt được cử về xã Minh Đức đề gầy dựng cơ sở, mở lớp học cho thanh niên và cả những người trong tổ chức hội kín Nguyễn An Ninh.

Ngày 19-5-1928, cụ ở nhà người bạn Lê Văn Đạt tại Sài Gòn đi gửi lá thư sang địa chỉ ở Phnôm Pênh đề nhờ chuyển sang Thái Lan cho con và cụ quay lại chùa Hội Khánh, sau đó về Cao Lãnh- Đồng Tháp và mất tại chùa Hòa Long vào ngày 26-11-1929 (nhằm ngày 27-10 năm Kỷ Ty).

Trong những năm cuối đời (1920-1929), các mối quan hệ của cụ với phong trào chấn hưng Phật giáo và Hội Việt Nam Thanh niên Cách mạng cho chúng ta thấy rằng, cụ là một nhà nho yêu nước tích cực, lạc quan trong mọi hoàn cảnh.

Trong suốt 19 năm bôn ba ở Nam Kỳ cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc thân sinh Bác Hồ, lúc nào cũng mang tâm trạng vừa trong chờ tin con với ước vọng người con quý yêu của mình sẽ tìm được con đường cứu nước cho dân tộc Việt Nam. Cụ làm cuộc hành trình khá dài, từ Sài Gòn cụ đến gần như khắp tỉnh Nam Kỳ, đã cư ngụ 19 ngôi chùa (15 chùa ở Nam Bộ và 4 chùa ở Campuchia)⁹. Cụ thường gặp các nhà sư Khánh Hòa (chùa Tiên Sinh), Thiện Chiếu (chùa Linh Sơn- Sài Gòn), Từ Văn (chùa Hội Khánh), Chí Thành (chùa Phi Lai-Châu Đốc), Huệ Đăng (chùa Thiên Thai- Bà Rịa), Hòa Thượng Hấu (Linh Sơn-Cao Lãnh), Hòa thượng Thoại (chùa Hòa Thạnh- Tịnh Biên), Đạt Điền (Giồng Thành- Tân Châu)...đều là những nhà sư yêu nước. Gặp gỡ các nhà nho, nhà trí sĩ yêu nước như: Phan Châu Trinh, Lương Ngọc Quyến, Lương Văn Can, Phan Đình Viện, Nguyễn Quang Diêu, Phan Trọng Bình, Nguyễn Văn Lợi, Lê Mạnh Trinh...Nơi nào cụ đến cũng được người dân k

⁸ Nguyễn Minh Đức, *Đi tìm chân dung cố nhân*, tr.15, Hội KHLB Bình Dương, số 16 (12-2009)

⁹ Nguyễn Minh Đức, *Đi tìm chân dung cố nhân*, tr 19, Hội KHLB Bình Dương số 16(12-2009).

lại nhiều câu chuyện với tất cả sự ngưỡng mộ và kính trọng. Nhắc nhớ về cụ, lòng ta thêm kính trọng và thương cảm, một tài năng đức độ, một nhân vật lịch sử đã có công sinh thành dưỡng dục để dân tộc ta và nhân loại có một Hồ Chí Minh- người Anh hùng giải phóng dân tộc- danh nhân văn hóa kiệt xuất./.

N.V.T

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Ban Chấp hành Đảng Bộ tỉnh Bình Dương (2003), Lịch sử Đảng Bộ tỉnh Bình Dương(1930-1975), Nxb Chính trị quốc gia- Hà Nội.
2. Nguyễn Hữu Hiếu (2005), Nguyễn Sinh Huy chân dung một nhà nho, Hội KHLS Đồng Tháp, Nhà In Báo Nhân Dân TP. Hồ Chí Minh.
3. Nguyễn Văn Thủy, *Nguyễn Sinh Sắc dấu chân người đã đến nơi đây*, Thông tin Khoa học Lịch sử số 6 (3-2007), Hội Khoa học Lịch sử Bình Dương.
4. Thích Huệ Thông, *Nguyễn Sinh Sắc: Một tín đồ Phật giáo Một nhà Phật học uyên thâm*, Thông tin Khoa học Lịch sử số 13 (3-2009), Hội Khoa học Lịch sử Bình Dương.
5. Hội Khoa học Lịch sử Bình Dương, *Số chuyên đề kỷ niệm 80 năm ngày mất cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc, số 16 (12-2009)*, Xí nghiệp in Nguyễn Minh Hoàng.